

3. Paskaleva E. G. The architecture of the four-iwan building tradition as a representation of paradise and dynastic power aspirations: Dissertation. Leiden University, 2010. 285 p.

4. Peker A. U. The Monumental Iwan: A Symbolic Space or a Functional Element? *METU Journal of the Faculty of Architecture*. 2005. Vol. 22. (1). P. 27–46.

5. Sacred Landscapes of Crimea: Cultural Heritage and Preservation, ed. by E. A. Razumov. Kyiv : National Academy of Sciences of Ukraine, 2020. 248 p.

6. Аль-Фарукі, Ісмаїл Раджі; Аль-Фарукі, Лоїс Ламія. *Атлас ісламської культури / Ісмаїл Раджі Аль-Фарукі, Лоїс Ламія Аль-Фарукі ; пер. з англ. А. Василенка. Рівне : Ісламської Думки, 2024. 624 с. URL: <https://ikiacademy.org/uploads/0-1-202407251721935380.pdf> (дата звернення: 25.09.2025).*

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-570-2-81>

Корчемна А. С.,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня освіти спеціальності 014 Середня освіта

спеціалізації 014.01 Українська мова і література

кафедри слов'янської та романо-германської філології

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського м. Київ, Україна

Шарагіна О. В.,

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри слов'янської

та романо-германської філології

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського м. Київ, Україна

АРХЕТИПНА ДОМІНАНТА ЖІНОЧИХ ПОСТАТЕЙ У ПОЕТИЧНІЙ ЗБІРЦІ «ЗІВ'ЯЛЕ ЛИСТЯ» ІВАНА ФРАНКА

Сучасне літературознавство дедалі частіше зосереджується на психологічних й архетипних аспектах змалювання персонажів як засобах репрезентації культурного духу епохи та колективного досвіду. Особливе значення у цьому контексті має поетична творчість Івана Франка, що вирізняється глибиною емоційного сприйняття світу та майстерністю художнього змалювання жіночих образів.

Метою роботи є комплексне дослідження архетипів жіночих образів у поетичній збірці «Зів'яле листя» Івана Франка крізь призму психоаналітичних інтерпретацій та індивідуального авторського світосприйняття, а також з'ясування їхньої ролі в розкритті внутрішнього світу ліричного героя.

«Архетип – прообраз, ідея, первинний мотив, теоретично вірогідна форма» [2, с. 96]. Вперше поняття «архетип» було вжито в науці швейцарським психологом Карлом Густавом Юнгом («Психологічні типи», «Архетипи і колективне несвідоме», «Психологія і алхімія»). Особливо цікавим в літературознавстві є підхід до розмежування жіночих архетипів (К. Хопгінською, В. Даниленком, Н. Зборовською).

За слушною градацією швейцарської вченої Тоні Вольф, наукові праці якої базувалися на філософії Карла Густава Юнга, пропонуємо для нашого художнього дослідження такі чотири основні жіночі архетипи як Матір, Гетера, Амазонка й Медіум. «Подібно до чотирьох основних психологічних функцій, усі чотири структурні форми притаманні кожній жінці. Якщо це буде можливо, вона реалізує те, що найбільше відповідає її натурі» [1, с. 275]. У кожній жінці від природи закладений один домінуючий архетип, інші є дотичними.

1. Матір. *Архетип матері – символ захисту й безмежної турботи* (роман «Майже ніколи не навпаки» М. Матіос, повість «Ніоба» О. Кобилянської, роман «Марія» У. Самчука), де матір виявляє себе не лише у сфері материнства, охоплює дружні, робочі й партнерські взаємини: коло спілкування – не лише її діти, а й інші представники суспільства. До жінки-Матері звернено набагато більше вимог, аніж до інших. Негативною рисою цього архетипу може бути надмірне командування та постійне намагання контролювати будь-яку життєву ситуацію в житті дитини, позбавляючи її права власного вибору. Жінка-мати повністю відсторонюється від особистих бажань, потреб, амбіцій. Її самореалізація – покликання. Під надмірний контроль жінки потрапляє її чоловік, оскільки, турбуючись про всіх навкруги, мати бере на себе маскуліні обов'язки. Піклування – основна характеристика архетипу Матері. І саме підвищена тривожність часто є причиною душевної травмизації материнського образу.

2. Гетера. *Різновид жіночого архетипу, що містить у собі суперечливі емоції: гордість і вразливість, натхнення й спустошення, ніжність і жорстокість* (роман «Серафима» О. Ульяненка, новела «На віру» М. Коцюбинського, роман «Графиня» В. Лиса). Гетера – не лише жінка, яка прагне в житті лише кохання задля задоволення власних потреб, вона може бути хорошою колегою або ж подругою. Пріоритет цієї жінки – в побудові досконалих стосунків з партнером, її цікавить насамперед чоловіча психологія, вона опікується партнером. Для свого чоловіка Гетера – джерело натхнення, краси, мудрості й задоволення. Негативна риса цього архетипу виявляється у втраті

зв'язку з реальністю, присвячуючи всю себе своєму партнерові. Життя партнера для Гетери – більша цінність, аніж її власне. Особливе значення для неї мають стосунки з батьком – першим чоловіком у її житті. Піклування про своїх дітей для Гетери не пріоритетне. Однак вона перебуває в досить тісному душевному зв'язку з ними, що уподібнює цей архетип з архетипом Матері.

3. Амазонка. Жінка цього типу впевнена в собі, незалежна, завжди наполеглива в досягненні омріяної мети, рішуча й витривала (поема «Боярина» Л. Українки, роман «Музей покинутих секретів» О. Забужко, роман «Ворошиловград» С. Жадана). В її пріоритеті – упорядкованість й організованість особистого простору, нею завжди керує успіх, вона не зосереджена на стосунках з іншими, їй не надто важливий душевний взаємозв'язок з людьми. Своїх партнерів ця жінка сприймає суперниками. Амазонка завжди ставить перед собою конкретну ціль, якої досягає самостійно, в чому й проявляється її маскуліність. Це так званий чоловічий протест, через який жінка прагне витіснити почуття власної неповноцінності, нетиповою для неї агресивною поведінкою. Авторитетом Амазонки є її бойовий дух. Вона часто сувора, занадто вимоглива, не схильна до компромісів, не завжди вдається приділяти багато часу родині.

4. Медіум. Архетип Медіум є одним з найскладніших серед усіх типів жінок (повідість «Інститутка» М. Вовчок, поема «Кассандра» Л. Українки, роман у віршах «Маруся Чурай» Л. Костенко). Така жінка завжди стоїть між свідомим і несвідомим. Архетип Медіума характеризується невідомістю, загадковістю. Жінка-Медіум має добре розвинену інтуїцію, вона досить мудра й винахідлива. Для Медіума більш важлива саме колективна частина її життя, а не особистісна. Жінці буває складно встановити межу між особистим й чужим світовідчуттям. І тут перед нею постає надважливий виклик – вибудувати власні кордони й суворо дотримуватися їх. Негативними аспектами архетипу Медіум є підвищене керування інтуїтивними ідеями та поглиненість несвідомим. Медіум часто докладає неабияких зусиль, щоб повноцінно реалізувати себе в повсякденні, де цінуються порядність, організованість та соціальна незалежність, що зближує жінку-Медіум з протилежним архетипом – Амазонкою.

У поетичній збірці «Зів'яле листя» Івана Франка архетипні жіночі образи постають крізь призму віддзеркалення внутрішніх переживань митця, трагічності нерозділеного кохання та уявлень про мінливу сутність жіночої поведінки. «У кожному вірші, в кожному “жмутку” вирізьблюються різноманітні жіночі характери й особливості поведінки, “голоси” та “обличчя” – власне, ідеї, які, за принципом концентричного кола, можуть зводитись до спільної “точки” – художнього образу, який психологічно сумісний з реальною особою, що була

не байдужою для біографічного автора чи особою, життя якої слугувало джерелом тексту» [5, с. 835].

Перший жіночий образ, змальований І. Франком у ліричній збірці, варто зіставити з архетипами Матері й Медіума, оскільки автор зображує першу кохану як чуйну, сором'язливу й ласкаву дівчину. Поряд з такою жінкою чоловік відчуває себе окрилений й не боїться висловлювати найпотаємніші почуття: *«Ти добра, щира! / О, не ошукати / Мого серця гордості лускою! / Я зрозумів тебе! Ти добра, щира!»* [3, с. 30]. У цих рядках звучить сподівання автора на те, що його кохана не завдасть душевного болю й відповідь взаємністю на почуття чоловіка.

Другий жіночий образ збірки відповідає архетипу Амазонка. Ця жінка, описана І. Франком, – сильна духом і віддана своїм глибоким переконанням, самостійна й незалежна від оточення, її не цікавить світ чоловіків. Такою письменник зображує її у вірші *«Тричі мені являлася любов»*: *«Явилась друга – гордая княгиня, / Біда, мов місяць, тиха та сумна, / Таємна й недоступна, мов святиня. / Мене рукою зимною вона / Відсунула і шепнула таємно: / «Мені не жити, тож най умру одна!» / І мовчки цезла там, де вічно темно»* [4, с. 89].

Третій жіночий образ у збірці *«Зів'яле листя»* І. Франка, безперечно, співвідноситься з архетипом Гетери – жінкою, найбільшою цінністю якої є стосунки з її чоловіком. Цей жіночий архетип подібний богині кохання – Афродіті, яка становить еталон краси й романтизму. Повністю присвячуючи себе партнеру, Гетера ризикує втратити саму себе, розчинившись в особистісних відносинах. Попри гордовитість та вередливість коханої, ліричний герой все одно вважає її прекрасною жінкою й зберігає у пам'яті світле почуття вже втретє нерозділеного кохання: *«Золоті зорі в небеснім морі / Моргають серед ночі, / Та над всі зорі внизу і вгорі / – Її чорні очі»* [4, с. 53]. Абсолютно різні архетипи жіночих постатей, зображені автором у його поетичних творах крізь призму любовних почуттів, репрезентують багатогранність жіночої сутності.

Отже, архетипні жіночі постаті у поетичній збірці *«Зів'яле листя»* І. Франка є відображенням не лише особистих переживань поета, а й колективного досвіду людства. Постаті Матері, Гетери, Амазонки і Медіума (В. Вульф) відтворюють різні грані внутрішнього світу ліричного героя та уособлюють багатовимірність жіночих начал. Крізь призму цих архетипів митець розкриває власну любовну драму і водночас створює узагальнений символічний образ жінки як втілення вічного ідеалу духовної досконалості.

Список використаних джерел:

1. Кримський С. Архетипи української ментальності. Проблеми теорії ментальності. Київ : Наукова думка, 2006. С. 273–301.

2. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с.
3. Франко І. Зів'яле листя: Лірична драма. Львів : Каменяр, 2003. 184 с.
4. Франко І. Зів'яле листя : Лірична драма. Київ – Бейрут : Посольство України в Ліванській республіці – ГО «Громада українців Лівану», 2017. 208 с.
5. Челецька М. «З богині жінчину зроблю, людину...». *Жіночі образи – «двійники» у поезії та прозі Івана Франка. № 2.* Львів, 2021. С. 832–844.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-570-2-82>

Левицька Р. Р.,

*викладач кафедри дизайну
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна*

МИСТЕЦТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ВИКЛИКИ В УКРАЇНІ

Повномасштабна війна, розв'язана Російською Федерацією проти України, стала не лише трагічною сторінкою в історії, а й каталізатором глибоких трансформацій у всіх сферах суспільного життя, включаючи культуру та мистецтво. У цих екстремальних умовах мистецтво виходить за межі естетичної функції і стає інструментом боротьби, документації та національної самоідентифікації. Воно фіксує біль і втрати, свідчить про стійкість народу, а також слугує засобом психологічної реабілітації. Особливого значення набуває дослідження мистецтва в окупованих та прифронтових територіях, зокрема в Криму та Чорноморському регіоні, де воно стикається з унікальними викликами, але водночас набуває нових форм і смислів. Ця робота має на меті проаналізувати, як мистецтво трансформується в умовах війни, які виклики постають перед митцями, та яку роль воно відіграватиме в майбутньому повоєнному розвитку та інтеграції.

Окреслюються мистецькі практики, що виникають у сучасному українському культурному просторі. Визначено специфіку війни як феномену, що відбувається не лише у фізичному, а й інформаційно-віртуальному просторі [1].